

ANAYASA ÇALIŞMALARINDA REFERANS BİR UYGULAMA: DARU'N NEDVE

Ali Taşkın BALABAN, 12 Haziran 2021

<http://fenafil.com/2021/06/12/anayasa-calismalarinda-referans-bir-uygulama-darun-nedve/>

(Önce bir cahiliye standartlarını yakalayalım sonra Asrısaadete ulaşalım! Ama çok ısrar ederseniz cahiliyeyi pas geçebiliriz.)¹

Anayasa tartışmalarına daldığımız şu günlerde eski Yunan'dan şimdiki Honduras'a kadar bütün uygulamalar gözden geçirilip irdeleniyor. Zaman zaman İslamî referanslar sıralanıyor. Kültürel alt yapımızda belirleyici bir etkisi olan İslam'ın temellendiği toplumun geçmişine de göz atılması gerektiğini düşünüyorum. Bu yazıda cahiliye dönemini övme veya öykünme elbette ki olmayacaktır. İslamî bir otorite olmadığım da izahtan varestedir. Helen-Roma uygarlığına bakmamız bizi dinden çıkarmazsa, cahiliye uygarlığı da çıkarmaz herhalde; maksat katılımcılığa ve çoğulculuğa katkı, yoksa irticaya (cahiliyeye) davetiye değil...

Resulullah, iyi örgütlü bir toplum üzerine gelmişti; İslam dininde bu toplumun iyi uygulamalarını sürdürdü, kötü uygulamalarını da kaldırdı. Bu süreçte tabii ki pek çok yeni uygulamalar ekledi. Böylece ana ilkeler değişti.

Malum, resuller ismettirler. Tarihte de hiçbir resul adil bir yargılama sonucu ceza almamıştır. Zorba ve zalim yönetimler tarafından (nifak çıkarttıkları gerekçeleriyle) idari tedbirlerle zulme uğramışlardır.

Efendimiz (sav), Hira'daki ilk ayetin vahyinden suikast eylemine ve akabinde hicrete kadar, yaklaşık on üç yıl "**Cahiliye Rejimi**" içinde tebliğ ve hayatını idame ettirdi. Bu süre zarfında akıl ve vicdan almaz kötü muamelelere, ambargolara muhatap oldu. Ama karşısında Hz. İbrahim zamanının "**İbrahim'i atın ateşe!**" diyecek kral Nemrut; Hz. Musa zamanının "**Çapraz uzuvlarını kesin, çocuklarını öldürün!**" diyen zorba kral Firavun veya Hz. İsa zamanının "**Asın çarmıha!**" diyen Vali Pilatus yoktu. Hoş olsalardı bu misyon tamamlanmayacak mıydı? Tabii ki tamamlanacaktı. **Mutlakiyet** yönetimlerinin çok kötü, vahşi ve keyfi olduğu insanlık tarihinde hep tecrübe edile gelinmiştir. Cahiliyede bu durum bir kez daha tekrarlanmamış; katılımcı, kuralları olan bir düşmanla muhatap olunmuştur.

Arabistan, o zamanın süper güçleri olan **Bizans** ve **Sasaniler**'in etki alanındaydı. Bu iki medeniyetten de izler taşımıştır: Misal, ekonomik hayatta hem **Bizans dinarı** (altın para) hem **Sasani dirhemi** (gümüş para) kullanılırdı. İki süper gücün ilgi alanında olmakla birlikte **büyük ölçekli ekonomiye sahip olmaması nedeniyle** iştihalarını çekmiyor ve işgallerine uğramıyorlar böylece özerk ve özgün bir yapıyı sürdürüyorlardı.

Mekke Mekke Güzel Şehir...

Mekke'de yönetimin kuralları MS 470'li yıllarda **Hz. Muhammed**'in (sav) büyük büyük dedesi **Kusay** tarafından geliştirilerek kurulmuştur. Bütün kurgu o günkü geçerli trend gereği kabile esasına göre şekillendirilmişti. (**Kusay isminin anayasacılar tarihinde anılmaması da ayrıca bir eksiklik gibime geliyor.**)

Dâru'n-Nedve: **Kusay**'ın inşa ettirdiği **Mekke Meclis Binası** olup sonraları **Müezzin Mahfiline** dönüştürülmüştür.

Kabile Reisi Seçimi:

Arap yarımadasında kendisine **seyyid** veya **şeyh** denilen, bazen e **emîr**, **rab** ve **melik** gibi lakaplar da verilen kabile başkanı, eşit hak sahipleri arasından kabile toplantısında seçilirdi: Başkan adayında yaş, cömertlik, kahramanlık, sabır, hilim (ağırbaşlılık, yumuşaklık), tevazu ve etkili konuşma kabiliyeti gibi hasletler aranırdı. Onda aranan bu özellikler kabilelere göre de farklılık arz ederdi.

Kabile başkanlığı prensip itibariyle irsi değildi; fakat eski başkanın çocukları kabiliyetleriyle temayüz ederlerse başkan olabiliyordu. Reis adayları arasında rekabetin önlenemediği durumlarda ise, en yakın krala başvurarak kendilerine bir reis seçmesini isterlerdi. Bazen kah-

ramanlığı ve cesareti ile ünlü bir kimsenin başkanlığı ele geçirdiği de olurdu. *Âmir b. Tufeyl*, amcası *Ebû Bera*'nın ölümü üzerine kabile başkanlığının kendisine veraset yoluyla intikal etmediğini; kendi gayret ve meziyetleriyle başkan seçildiğini bir şiirinde dile getirmiştir.

Başkan seçiminde anlaşmazlık meydana gelirse kâhinlere müracaat edilerek kuraya başvurulduğu da oluyordu. O takdirde kura kime çıkarsa o başkan olurdu. Kısacası '*liyakat*' ve '*ehliyet*' vazgeçilemez ve ötelenemez bir gereklilikti; yadırganmazdı ve teşvik edilirdi.

Nitekim *Hız. Muhammed*'in (sav) çevresinde *Allah'ın Aslanları-Kılıçları* varken, 21 yaşında *Attab b. Useyd*'i (ra) *Mekke*'nin fethinden sonra vali, vefatından birkaç gün önce 18 yaşındaki *Usame bin Zeyd*'i (ra) başkomutan atamış olmasında; eski liyakat anlayışının istişare-şura ve adaleti emreden *Kur'ân-ı Kerim*'le daha da ileri taşındığını görmekteyiz.

Reisin Görevleri:

Kabile başkanının görevi emretmekten çok hakemlik yapmaktı. *Kimseye görev yükleyemez, ceza veremezdi*: Kabile toplantılarını idare eder, diğer kabilelerle ilişkilerde kabilesini temsil eder, kabile üyeleri arasında ortaya çıkan ihtilafları çözerdi. O, *örfe göre hüküm verirdi*. Çünkü *örf, Arap Yarımadası halkının kanunu idi. Kanun ve düsturlar, atalardan kalma geleneklerdi*. Örf ve âdete karşı gelmek çirkin bir davranış olarak telakki edilirdi. Gerektiğinde *savaş ilan etmek, ganimetleri taksim etmek, göç sırasında çadır kurulacak yerleri belirlemek, misafirleri ağırlamak, antlaşmalar yapmak, esirleri kurtarmak şeyhin görevleri arasındaydı*. Kabile bazen şeyhin adıyla ve lakabıyla anılırdı. Genel *toplantılarda* her ne kadar herkesten ziyade *şeyh dinleniyorsa da o özel bir ayrıcalığa sahip değildi*. Fakat görevleri çok ağırdı. *Herkes onların savaşta canlarını, barışta servetlerini ortaya koymalarını isterdi* [sanki şimdinin spor kulüp başkanı □]. Şeyh *harp zamanında kendi bölüklerine komutan olurdu. Kabile başkanına danışmanlık yapan bir de meclis bulunmaktaydı*.

Kabile Meclisi:

Dâr'un-Nedve'nin yanında, *Kureyş*'in alt kollarının eşrafının "*Nâdî*" denilen toplantı yerleri de vardı (bir nevi grup toplantı salonu). Bunların rolü *Dâr'un-Nedve*'den fazla idi. Boy içindeki ihtilafların çözülmesinde bunlar daha etkili idiler. *Boya ait kervanların uğurlanması ve karşılanması Nâdî'de yapılırdı. Bir kabile reisini kabile harici bırakma (tard ve hal') ve bir kimsenin himayeye alınması o aşiretin Nâdî'sinde yapılırdı*. İslâm'ın doğduğu sırada bütün olarak *Kureyş*'ten ziyade bu kabilenin kollarının ayrı ayrı nüfuzları söz konusu idi.

Mele: Mekke Şehir Meclisi (Darü'n-Nedve)

Mele, *her oymaktan önde gelen bir veya iki kişinin (temsilcinin-meb'usun) oluşturduğu meclisti*. Bu meclisini *Kureyş* Kabilesini *bedevilikten hadariliğe geçiren Kusay* tarafından *Kureyş* kabilesini *bedevilikten hadariliğe geçiren Kusay* tarafından ihdas edilmiş olan meclis teşkil etmektedir.

Mele'nin yaptırım gücünden çok ahlâkî otoritesi vardı. Bu kurum, siyasi anlamda bir parlamento ve şeyhler meclisi değil; ancak *önemli işlerde ve ihtiyaç duyulduğunda görüşlerine başvurulmuş bir danışma meclisi idi*. Etkili kararlar oybirliği ile alınan kararlardı. Mele, *çoğunlukla uzun inceleme, düşünme ve görüşmeler sonucu karar verirdi*. Bu meclis, yeniliği kolay kolay kabul etmeyen tutucu insanlardan oluşuyordu. Bazen bir görüşe, etkili bir reis tek başına karşı çıkabilirdi. *Kureyş*'in bir bütün olarak başkanı ve Mekke'de merkezî bir otorite bulunmuyordu. *Mele'nin toplantı yeri Dârün-Nedve idi*.

Mele, aile/kabile düzeyinin üzerindeki ve şehrin tamamını ilgilendiren işlere bakardı: *Şehrin güvenliğini ve geleceğini ilgilendiren kararlar alırdı; Kureyş'in sevk edeceği karavanın yönünü belirlerdi*. Peygamberliğin Mekke döneminde Mele'nin üyeleri Hz. Muhammed'in (sav) baş muhalifleriydi.

Kamu görevleri Kureyş'in on kolunun başkanları mesabesindeki kimseler tarafından yürütülüyordu. Kabile Reislerini günümüz Parti Başkanı-Liderleri, meclis üyelerini de Millet Vekilleri veya diğer asamble üyeleri gibi düşünebiliriz.

Ebu Cehil ve Ebu Süfyan'ın Efendimize muhalefette -kişisel özel düşmanlıkları bir yana- *kamusal nedenlerle de öne çıkıyorlardı*: Ebu Cehil Darün-Nedve/Meclis Dönem Başkanı, Ebu Süfyan Harbiye Nazırı idiler.

Diğer görevlere de misal; Hicâbe (Sidâne) ve Liva: Abdüddâroğulları'nda, *Ukâb, Eşnak*: Teymoğulları'nın elindeydi, bu görevi Hz. *Ebû Bekir* yerine getiriyordu. *Kubbe ve E'inne*: Kubbe, savaş zamanında bir çadırın kurulması ve Kureyşliler'in orduyu teçhiz için getirdikleri savaş malzemelerini ve paraları burada toplama görevidir. E'inne ise savaşta Kureyş ordusundaki süvari birliğine kumandanlık yapmaktır. Bu ikisi Mahzumoğulları'ndan *Halid b. Velid*'in uhdesinde idi. *Sifâret*: Kureyş'in yabancılar nezdinde temsil edilmesi. Adiy kabilesinin elinde olan bu görevi *Ömer b. Hattab* yürütüyordu. *Eysâr*: Bir işe başlamadan önce "Ezlâm" adı verilen oklarla bir çeşit kumar oynamak ve fala bakmak. Cumah'tan *Safvân b. Ümeyye* bu işe bakıyordu. *Meşura veya Meşveret*: Kureyş kabile reislerinin bir işe karar vermeden önce bu işe bakan kimseyle istişare etmeleridir. Esed'den *Yezid b.*

Zem'a bu görevi yürütüyordu. *Hukûme* veya *Emvâl-i Muhaccere*: Bu görev putlara sunulmuş olan malların saklanmasıdır. Sehmoğulları'ndan *Haris b. Kays* buna bakıyordu...

Harbiye Nazırı (Baş Komutan) Ebu Süfyan bir *harp sürecini yönetebilmek için özgür değil bilakis kaçınılmaz kurallara ve eşhasa bağlı idi*: Meclis başkanı, meclis, maliye bakanı (kubbe ve e'inne) vb.

Görüldüğü gibi ve en önemlisi, *yürütme güçler ayrılığına dayanıyor ve fakat ortaklaşa idi. İşte bu bir metaliptir* (buluş, orijinalite).

Ve İnsanlık henüz bu idari muhtevayı yakalayabilmiş değil. Herkes konusuna ve görevine hâkim; başkası lehine kaçınmıyor, çekilmiyor. Yine herkes karşının görev yapmasına hoş görüyle yaklaşıyor (katlanıyor). Toplum bıkıp usanmadan tartışıyor, konuşuyor ve bir karara vartıyor o karar da tüm kesimleri bağlıyor.

Bizde 1921 Anayasasıyla kısmen yakalanmış olan istikamet, 1924 Anayasası ve devamı ile pusulayı şaşmıştır.

[1] Bu yazıda İbrahim Sarıçam'ın DİB Yayınlarından 2011 yılında çıkan "Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı" eserinden faydalanılmış, ilgili bölümler paylaşılmıştır.